

РОЗДІЛ 8 АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 347.19(477)

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ЗБІР ЯК СКЛАДНИК ФІНАНСОВО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ДЕЯКИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

ADMINISTRATIVE FEE AS A PARTIAL OF FINANCIAL-LEGAL REGULATION OF STATE REGISTRATION OF BUSINESS ENTITIES PURSUANT TO THE LEGISLATION OF SOME FOREIGN COUNTRIES

Литвиненко А.А.,
адвокат, партнер
АО «Литвиненко, Залеська і партнери»,
здобувач кафедри правового забезпечення господарської діяльності
Харківського національного університету внутрішніх справ

Стаття присвячена дослідженню особливостей правового регулювання справлення адміністративного збору під час державної реєстрації суб'єктів господарювання. Визначено правову природу адміністративного збору, який справляється під час державної реєстрації суб'єктів господарювання, як складника фінансово-правового регулювання в окремих зарубіжних країнах. Проводиться порівняльна характеристика законодавства деяких зарубіжних країн та законодавства України у цій сфері правовідносин.

Ключові слова: адміністративний збір, державна реєстрація, суб'єкт господарювання, фінансово-правове регулювання, закордонний досвід.

Статья посвящена исследованию особенностей правового регулирования взимания административного сбора во время государственной регистрации субъектов хозяйствования. Определена правовая природа административного сбора, который взимается во время государственной регистрации субъектов хозяйствования, как составляющей финансово-правового регулирования в отдельных зарубежных странах. Проводится сравнительная характеристика законодательства некоторых зарубежных стран и законодательства Украины в данной сфере правоотношений.

Ключевые слова: административный сбор, государственная регистрация, субъект хозяйствования, финансово-правовое регулирование, зарубежный опыт.

The article is devoted to the research of particularities of legal regulation of administrative fee collection as part of state registration of business entities. It is determined the legal nature of administrative fee that is collected during the state registration of business entities as the part of financial-legal regulation in some foreign countries. The comparative characteristics of the legislation of some foreign countries and the legislation of Ukraine in this sphere of legal relations are carried out.

Key words: administrative fee, state registration, business entity, financial-legal regulation, foreign practices.

Постановка проблеми. Розвиток ринкових економічних відносин та зростання привабливості ведення бізнесу суб'єктами господарювання вимагає наявності прозорої та чітко регламентованої процедури реєстрації бізнесу, внесення змін до відомостей щодо суб'єкта господарювання, які можуть виникати протягом життєвого циклу такого суб'єкта, а також реєстрації припинення суб'єктів господарювання за бажанням самого суб'єкта або у примусовому порядку. З огляду на те, що за проведення реєстраційних дій щодо суб'єктів господарювання справляється адміністративний збір, який зараховується до бюджетів у порядку, встановленому законодавством, вбачається, що такий адміністративний збір відноситься до доходів бюджету, що, відповідно до Бюджетного кодексу України, є неподатковими надходженнями. Наповнення державного бюджету завжди було і залишається надзвичайно актуальним

питанням будь-якої країни світу. Найголовнішим завданням фінансово-правового регулювання державної реєстрації суб'єктів господарювання є пошук балансу між інтересами держави та суб'єктів господарювання, встановлення такого адміністративного збору за проведення реєстраційних дій, який би покривав видатки держави на здійснення таких дій, був одним із джерел доходу державного та місцевих бюджетів та при цьому не був суттєвим фінансовим тягарем для суб'єкта господарювання. У зв'язку із цим дослідження зарубіжного досвіду є важливим з метою пошуку оптимальних варіантів справлення адміністративного збору, що можуть бути застосовані в Україні.

Стан дослідження. Слід відзначити, що це питання натепер не є належним чином вивченим на теоретичному рівні. Зокрема, окремі проблемні питання фінансово-правового регулювання діяль-

ності органів державної влади та інших суб'єктів владних повноважень розглядалися у працях таких науковців, як: О.М. Бандурка, Д.О. Білінський, Л.К. Воронова, О.П. Гетманець, О.О. Дмитрик, Ю.М. Жорнокуй, С.В. Запольський, Ю.О. Костенко, М.П. Кучерявенко, О.П. Орлюк, І.С. Криницький, Л.А. Савченко, Н.І. Химичева та інших. Різноманітні аспекти державної реєстрації суб'єктів господарювання на монографічному рівні вивчали: Н.В. Галіцина, О.О. Зоріна, Д.І. Іванов, Л.П. Котяш, А.С. Ластовецький, О.М. Тріхонюк, Г.З. Хафізова, П.П. Черевко, О.Г. Юшкевич та інші. Проте дослідження питань справлення адміністративного збору під час проведення реєстраційних дій щодо суб'єктів господарювання за законодавством деяких зарубіжних країн не проводилось. Отже, метою статті є проведення аналізу законодавства деяких зарубіжних країн, що стосується встановлення та стягнення адміністративного збору за проведення реєстраційних дій щодо суб'єктів господарювання, визначення особливостей адміністративного збору як складника фінансово-правового регулювання державної реєстрації суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу. Аналіз законодавства зарубіжних країн доводить той факт, що справлення адміністративного збору чи інших платежів, схожих із ним за правовою природою, має місце в багатьох зарубіжних юрисдикціях. Вказані платежі суттєво різняться за розміром, порядком сплати, а також їх спрямованістю, у зв'язку із чим розглянемо приклади окремих країн більш детально.

До першої групи варто віднести країни, за законодавством яких адміністративний збір за проведення реєстраційних дій щодо суб'єктів господарювання здійснюється відповідно до податкового законодавства.

Наприклад, ст. 3 Федерального закону Російської Федерації від 8 серпня 2001 року № 129-ФЗ «Про державну реєстрацію юридичних осіб та індивідуальних підприємств» встановлює, що за державну реєстрацію сплачується державне мито відповідно до законодавства про податки та збори [1]. Стаття 333.33 Податкового кодексу Російської Федерації (частина друга) від 5 серпня 2000 року № 117-ФЗ передбачає сплату державного мита, зокрема за державну реєстрацію юридичної особи, за винятком державної реєстрації ліквідації юридичних осіб, державної реєстрації політичних партій та регіональних відділень політичних партій, державної реєстрації всеросійських громадських організацій інвалідів та відділень, що є їх структурним утворенням, – 4000 рублів; за державну реєстрацію змін, що вносяться до установчих документів юридичної особи, а також за державну реєстрацію ліквідації юридичної особи, за винятком випадків, коли ліквідація юридичної особи проводиться в порядку застосування процедури банкрутства – 800 рублів тощо [2].

Аналогічні збори стягуються й під час реєстрації суб'єктів господарювання в Республіці Білорусь. Так, відповідно до п. 6 Положення про державну реєстрацію суб'єктів господарювання, затвердженого Декретом Президента Республіки Білорусь від

16 січня 2009 року № 1 «Про державну реєстрацію та ліквідацію (припинення діяльності) суб'єктів господарювання», за державну реєстрацію комерційних та некомерційних організацій, індивідуальних підприємств, змін та (або) доповнень, що вносяться до статутів юридичних осіб (засновницькі договори – для комерційних організацій, що діють тільки на основі засновницьких договорів), змін, що вносяться до свідоцтв про державну реєстрацію індивідуальних підприємств, видачу дублікату свідоцтва про державну реєстрацію стягується державне мито у випадках та розмірах, встановлених законодавчими актами. Стягування інших платежів за здійснення державної реєстрації не допускається [3]. При цьому додатком № 22 до Податкового кодексу Республіки Білорусь (Особлива частина) від 29 грудня 2009 року № 71-3 встановлюються такі розміри мита у сфері державної реєстрації: 1) за державну реєстрацію комерційних організацій (за винятком комерційних організацій, в яких кількість засновників-інвалідів перевищує 50 відсотків, комерційної організації, що створюється організацією ветеранів, товариством інвалідів, а також селянського (фермерського) господарства) – 1 базова величина; 2) за державну реєстрацію комерційної організації, в якій кількість засновників-інвалідів перевищує 50 відсотків, комерційної організації, що створюється організацією ветеранів, товариством інвалідів, а також селянського (фермерського) господарства – 0,8 базової величини тощо [4].

Аналогічні приписи містяться і в Законі Республіки Казахстан «Про державну реєстрацію юридичних осіб і облікової реєстрації філій і представництв» від 17 квітня 1995 року № 2198: під час державної реєстрації (перереєстрації), державної реєстрації припинення діяльності юридичних осіб, облікової реєстрації (перереєстрації), зняття з облікової реєстрації їх філіалів (представництв) стягується реєстраційний збір у порядку, визначеному Кодексом Республіки Казахстан «Про податки та інші обов'язкові платежі до бюджету» (Податковим кодексом) [5].

Відповідно до ст. 5 Закону Австралії про корпорації (мити) 2001 року – *Corporation (Fees) Act 2001* – мито, що стягується за проведення реєстраційних дій щодо суб'єктів господарювання, прирівнюється до податків [6].

Другу групу країн складають країни, в яких адміністративний збір за проведення реєстраційних дій щодо суб'єктів господарювання сплачується до державних або місцевих бюджетів, при цьому порядок такої сплати регулюється не податковим законодавством, а іншими, як правило, спеціальними нормативно-правовими актами у сфері державної реєстрації суб'єктів господарювання.

Так, у Законі Республіки Вірменія «Про державну реєстрацію юридичних осіб» від 26 квітня 2001 року № ЗР-169 передбачається, що за державну реєстрацію юридичних осіб і приватних підприємств, державну реєстрацію змін у статуті юридичних осіб, видачу нових свідоцтв про державну реєстрацію

замість втрачених, облік відокремлених підрозділів та установ юридичних осіб, а також користування відомостями Єдиного державного реєстру стягуються мито в порядку та в розмірах, встановлених Законом Республіки Вірменія «Про державне мито» [7]. Відповідно до Закону Республіки Вірменія «Про державне мито» від 10 січня 1998 року № ЗР-186 державне мито за своєю правовою природою є передбаченим законом обов'язковим платежем за встановлені послуги, які надаються органами державної влади, що сплачується до державного бюджету Республіки Вірменія та (або) муніципальних бюджетів [8]. Аналогічні положення містяться в Законі Азербайджанської Республіки «Про державну реєстрацію і державний реєстр юридичних осіб» від 12 грудня 2003 року № 560-ІІQ [9].

За законодавством Республіки Кіпр вчинення реєстраційних дій щодо компаній супроводжується справленням адміністративних та гербових зборів, що сплачуються реєстратору, проте підлягають передачі реєстратором до Республіканської казни, що передбачається ст. 364 Закону про компанії 2012 року – *The Companies Law 2012* [10].

У Великій Британії реєстраційні дії щодо суб'єктів господарювання також супроводжуються сплатою відповідних зборів – *fees*. Відповідно до ст. 1063 Закону про компанії 2006 року – *Companies Act 2006* – Державним секретарем можуть встановлюватися положення, що передбачають сплату реєстратору зборів за виконання будь-якої із функцій реєстратора чи за надання реєстратором послуг, пов'язаних із виконанням ним своїх функцій. Зокрема, збори можуть стягуватися за отримання документів, переданих реєстратору, за перевірку чи надання копій документів, що знаходяться у реєстратора. Отримані кошти перераховуються реєстратором до Консолідованого фонду – *the Consolidated Fund* – загального банківського рахунку уряду Англії, розпорядження яким здійснює Палата громад [11]. За своєю суттю цей фонд слід вважати централізованим фондом публічних грошових коштів. Крім того, у Великій Британії є чинним Положення про компанії (збори) 2004 року – *The Companies (Fees) Regulations 2004*, відповідно до якого встановлюються збори, що сплачуються за проведення різноманітних реєстраційних дій [12].

Аналогічна ситуація щодо сплати збору за проведення реєстраційних дій щодо суб'єктів господарювання має місце у Спеціальному адміністративному районі Гонконг. Відповідно до Закону про компанії № 28 2012 року – *Companies Ordinance No. 28 of 2012* – плата за вчинення реєстраційних дій та надання реєстраційних послуг визначається центральним органом влади у сфері фінансів, однак сплачується безпосередньо реєстратору. При цьому плата, отримана реєстратором, перераховується до так званого *the general revenue* – загального публічного рахунку органів державної влади, що за своєю правовою природою є централізованим фондом публічних грошових коштів [13].

Незважаючи на різницю у правовому регулюванні (податкове чи спеціальне законодавство у сфері

сплати державного мита), у вищевказаних країнах адміністративні збори, справлені за вчинення реєстраційних дій щодо суб'єктів господарювання, надходять до бюджетів різних рівнів або до інших централізованих фондів публічних грошових коштів.

При цьому в країнах наступної групи стягнення адміністративних зборів у процесі вчинення реєстраційних дій щодо суб'єктів господарювання регулюється спеціальними нормативно-правовими актами в сфері державної реєстрації, а спрямовуються ці кошти на рахунки органів, організацій чи установ, що проводять реєстраційні дії, а не до централізованих фондів публічних грошових коштів.

Відповідно до Закону Грузії «Про публічний реєстр» від 19 грудня 2008 року № 820-ІІс збори за проведення реєстраційних дій щодо суб'єктів господарювання сплачуються безпосередньо Національному агентству публічного реєстру – органу, що здійснює ведення публічного реєстру суб'єктів господарювання, який є юридичною особою публічного права, що діє в сфері управління Міністерства юстиції Грузії. Такий збір вважається платою за надані агентством послуги, при цьому розмір плати встановлюється урядом Грузії [14].

Аналогічну правову природу мають реєстраційні збори у сфері реєстрації суб'єктів господарювання і в Японії. Відповідно до ст. 13 Закону про комерційну реєстрацію від 9 липня 1963 року № 125 розмір мита за реєстраційні дії чи за отримання інформації із реєстрів щодо суб'єктів господарювання встановлюється відповідним наказом Уряду, при цьому до уваги беруться всі обставини, що можуть впливати на його розмір, як-то середній розмір цін, фактичні витрати, пов'язані з проведенням реєстраційних дій тощо. Плата здійснюється реєстраційному органу, перерахування ж грошових коштів до бюджетів чи до будь-яких інших централізованих фондів публічних грошових коштів не передбачається [15].

Окрім вищевказаних груп країн, також можна виділити і країни зі «змішаною правовою природою» адміністративного збору за вчинення реєстраційних дій щодо суб'єктів господарювання.

Так, в Естонській Республіці діє Закон про державне мито від 10 грудня 2014 року – *State Fees Act*, відповідно до якого визначається порядок сплати державного мита, зокрема й за вчинення реєстраційних дій у комерційному реєстрі та реєстрі некомерційних організацій. Це мито може спрямовуватися як до державного чи місцевого бюджетів, так і до бюджету органа, що вчиняє реєстраційні дії [16]. Таким чином, мито за законодавством цієї країни формує як дохід реєстраційного органа, так і є надходженням до централізованих фондів публічних грошових коштів.

Слід відзначити, що відповідно до чинної редакції Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 15 травня 2003 року № 755-ІV Україну також можна віднести до країн зі «змішаною правовою природою» адміністративного збору [17]. Так, ст. 37 цього Закону передбачається, що адміні-

стративний збір за державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців зараховується до бюджетів у порядку, встановленому Бюджетним кодексом України. Фінансове забезпечення державних реєстраторів (крім приватних нотаріусів та акредитованих суб'єктів) здійснюється за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів. Фінансове ж забезпечення приватних нотаріусів та акредитованих суб'єктів здійснюється за рахунок 60 відсотків коштів адміністративного збору, що залишається у приватних нотаріусів або акредитованих суб'єктів, які здійснили державну реєстрацію. Таким чином, з одного боку, Україна відноситься до країн першої групи, в яких адміністративний збір за проведення реєстраційних дій щодо суб'єктів господарювання є різновидом неподаткових надходжень бюджетів всіх рівнів, а з іншого – такий адміністративний збір використовується для оплати послуг певної групи державних реєстраторів, тобто фактично є платою за надані ними послуги з державної реєстрації.

Висновки. Підсумовуючи проведене дослідження, можна зробити такі висновки: 1) у переважній більшості розглянутих країн світу, що знахо-

дяться на різному рівні соціального та економічного розвитку, адміністративні збори за проведення реєстраційних дій щодо суб'єктів господарювання, відносяться до неподаткових надходжень бюджетів різних рівнів; 2) правове регулювання справлення адміністративного збору за проведення реєстраційних дій щодо суб'єктів господарювання в таких країнах здійснюється як податковим законодавством, так і спеціальним законодавством у сфері державної реєстрації чи справлення державного мита; 3) у деяких країнах адміністративний збір хоча й визначається та закріплюється на рівні нормативно-правових актів як загальнообов'язковий платіж, зараховується на рахунок органа, установи чи організації, що безпосередньо здійснює реєстраційні дії; 4) Україна та Естонська Республіка являють собою приклад країн зі «змішаною правовою природою» адміністративного збору за проведення реєстраційних дій щодо суб'єктів господарювання, який частково є джерелом наповнення бюджетів усіх рівнів, а частково є джерелом доходу конкретного суб'єкта державної реєстрації у випадках, визначених законодавством кожної країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. О государственной регистрации юридических лиц и индивидуальных предпринимателей: Федеральный закон от 08.08.2001 № 129-ФЗ. / База данных «Консультант Плюс». URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_32881/ffe33d2238b4ccc26b38ebfc392cdd689adb0fea/.
2. Налоговый кодекс Российской Федерации (часть вторая): Федеральный закон от 05.08.2000 № 117-ФЗ. // База данных «Консультант Плюс». URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_28165/7f6aa2a30ed6bc4b39a5890e07c7494d9c278b8ea/#dst1027.
3. Положення про державну реєстрацію суб'єктів господарювання: Декрет Президента Республіки Білорусь від 16.01.2009 № 1. URL: <http://www.pravo.by/document/?guid=3871&p0=Pd0900001>.
4. Додаток № 22 до Податкового кодексу Республіки Білорусь (Особлива частина): кодекс від 29.12.2009 № 71-37. URL: <http://www.nalog.gov.by/ru/application22/>.
5. О государственной регистрации юридических лиц и учётной регистрации филиалов и представительств: закон Республики Казахстан от 17.04.1995 № 2198. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1003592#pos=5;-184.
6. Corporation (Fees) Act 2001 // Federal Register of Legislation. Australian Government. URL: <https://www.legislation.gov.au/Details/C2010C00525>.
7. О государственной регистрации юридических лиц: закон Республики Армения от 26.04.2001 № 3P-169. URL: <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1281&lang=rus>.
8. О государственной пошлине: закон Республики Армения от 10.01.1998 № 3P-186. URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=3016.
9. О государственной регистрации и государственном реестре юридических лиц от 12.12.2003 № 560-IIQ. URL: <http://www.icnl.org/research/library/files/Azerbaijan/lawreg.pdf>.
10. The Companies Law, September of 2012. URL: <https://www.ciba-cy.org/download/the-companies-law-cap-113/>.
11. Companies Act 2006. / United Kingdom Legislation. URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/resources>.
12. The Companies (Fees) Regulations 2004. / United Kingdom Legislation. URL: <http://www.legislation.gov.uk/uksi/2004/2621/made>.
13. Companies Ordinance № 28 of 2012. URL: https://www.cr.gov.hk/en/companies_ordinance/docs/full-e.pdf.
14. О публичном реестре: закон Грузии от 19.12.2008 № 820-Ilc. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/20560?publication=15>.
15. Commercial Registration Act № 125 of July 9, 1963. / Japanese Law Translation. URL: <http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail?id=1863&vm=2&re=02>.
16. State Fees Act of December 10, 2014. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/516032018002/consolide>.
17. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 № 755-IV // База даних «Законодавство України». / Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/755-15>.